

Badische Landesbibliothek Karlsruhe

Digitale Sammlung der Badischen Landesbibliothek Karlsruhe

Dan. Stalii Regulae Philosophicae explicatae & Orationes aliquot

Stahl, Daniel

Jenae, 1662

Regula IV: Instrumentum non movet, nisi motum

urn:nbn:de:bsz:31-102400

nem efficit. Secundò, ut planè diversa sint, quæ illa instrumenta efficiunt: quâ ratione lingua & dijudicandis saporibus destinata est, & formandis verbis; auris autem uni, auditioni dedita. Propositio ista priorem sensum refert, quod partim ex cit. Aristotelis textibus, partim ex illis, quæ paulò antè à nobis dicta sunt, patet. In posteriori certè non necessaria & perpetuæ est veritatis, cùm contingat, unicam alicujus rei operationem præstare pluribus etiam simul sumtis alterius, nisi scilicet ipsa quoque ex earum numero sit. Si enim ex earum numero sit, fieri non potest, ut iis præcellat: omne enim bonum aliò connumeratò præstabilius est seipsò seorsim sumtò, *I. Ethic. ad Nicom. cap. VII.*

XVI. Ad tollendam autem discrepantiam, inter hanc Regulam & priorem ex recensitis §. *II. X. & seqq.* expositionibus commoda præcipuè videtur ultima.

REGULA IV.

Instrumentum non movet, nisi motum.

I. Tritum est communi sermone enunciatum, & reperitur apud magni nominis Scriptores. Thomas II. *contra gent. c. XXI. ad 4.* ait: *Instrumentum nunquam adhiberi ad causandum, nisi per viam motus.* Nam de ratione in-

L L a

stru-

strumenti est, inquit, quod sit movens motum.
Et ratione 5. ait, instrumentum esse medium inter
causam principalem & effectum, ita ut effici-
cia principalis agentis perveniat ad effectum me-
dia motione instrumenti. Scaliger quoque Ex-
citat. XCVII. Sect. III. id tanquam notum
concessum sumit, quando instrumentum
principiorum censu excludit, propterea quod
non moveat, nisi moveatur. Conf. J. Pol.
dicitur si radius seipsum moveret, non opus
ministeris.

II. Testatam autem faciunt ejus veritates
instrumenta artium. Malleo enim non adigitur
in parietem clavus, securi non finduntur, ma-
terebrâ perforantur ligna, calamo illitu at-
menti in chartam non efformantur literæ, &
hisce instrumentis motis ab agente primario.

III. Verum universale non esse, sed excep-
tionibus expositum, ostendunt qualitates, quas
instrumenta agunt in mutationibus substan-
tibus, sicut jecur secundum quosdam Medicos
in generandô sanguine, anima in nutritione
vivens totum in producendô sibi simili utitur
calore. At calorem sui motione in hisce rebus
non occupari, aut in hisce operibus occupa-
tum nullam sustinere motionem, evidens est
omnique caret dubio. Quin universè acciden-
tia in rebus mobilibus non sunt, sed corpora.
Suarez Diss. Met. XVII. s. II. exceptionis locum
ferunt

femen etiam
generantis;
nullam mo-

IV. Ideo
minô sensu
citur move-
de motu in-
esse univer-
argumento
fit, quod ag-
dô, sive ut

concurrat,
dum semen
dicuntur;
tione, quæ
iam ut ad-

V. Verum
instrumentum
moveatur
vi verborum
tere videtur
agere ut si
hoc approp-
sententiâ
in genera-
subordin-
hoc ipso
si moveri
genti pro-

semen etiam adducit tanquam instrumentum generantis, quod tamen postquam decusum est, nullam motionem novam à generante recipit.

IV. Idem *Disp. Met. XIII. f. II.* notat, geminò sensu posse accipi, cum instrumentum dicitur movere vel agere ut motum ab aliò: primò de motu in eò receptò; & hòc intellectu id non esse universale, ut ex *S. præc.* patet, & ipse eòdem argumentò & aliis probat. Secundò, ut idem fit, quod agere ut subordinatum alteri in agendò, sive ut cum eò tanquam subordinatò aliud concurrat, vel habens vicem ejus, quemadmodum semen & gravitas generantis instrumenta dicuntur; illud generationis, hæc descensus ratione, quæ de re *Disp. præced. Reg. III.* vel etiam ut adjutum à principali agente.

V. Verùm licet negari non possit, nullum instrumentum movere, quin ab aliò hòc modò moveatur, iste sensus tamen alienissimus est à vi verborum, neque Suarez eum absolute admittere videtur. Quis enim auditò hòc, aliquid agere ut subordinatum alteri, aut ab eò juvari, hoc apprehendat, quod ab eò moveatur? Ut de sententiâ Thomæ calor jecoris *αἰετός* influit in generationem sanguinis, & in eò tanquam subordinatum à jecore juvatur. At quis asserat, hòc ipsò calorem à jecore moveri? Taceo, quod si moveri ut motum tanquam proprium instrumenti propriè dieti & à causâ principali distin-

Et constitutur, hæc quoque in parte non possit posterior expositio recipi. Causæ enim secundæ subordinantur primæ in agendõ, neque tamen instrumenta sunt suarum operationum. V. gr. ignis generat ignem, faber arcam aut lectum conficit ut agens primarium, licet in operandõ primæ causæ subordinetur. Quamvis autem Simplicius in *I. Phys. t. 19.* & Thomas *Qu. III. de potent. art. VII.* & alii vocarint causas secundas instrumenta primæ, magna tamen est *ἀκυρολογία.*

VI. Priorem igitur sensum verba præsentis enunciati tantum admittunt, quò quidem & id non esse sine exceptione verum, & in instrumentis artium habere locum ex §. II. patet.

VII. An autem in hisce tantum? Videntur sanè & nonnullæ partes animalium eò comprehendì: Ita manu non movetur locò baculus, neque pede quid pellitur, nisi pede vel manu motis. Hæc autem tantum abesse videntur, ut è numero instrumentorum excludenda sint, ut potius manus ab Aristotele *IV. de part. an. c. X.* dicatur esse *ἀπὲρ ἔργων πρὸς ἔργων.*

IX. Suarez tamen negat hæc in instrumentis, vocabulò propriè acceptò, ut agenti principali opponitur, esse recensenda. Afferit enim, esse principalia agentia, quod ab iis aliquid moveri non excedat virtutem eorum, ita ut intelligent ad id virtute superiori, à quâ exaltentur.

IX.

IX. N
rem quan
nem, quã
tur, quò u
dum, sive
aliud qu
ratione p
Neque sa
tiorum u

X A
prehend
quibus n
modum
tur, ma
si ipsis q
lor, ut
randò si
riam loc

XI. I
impress
strumen
æcre.

pulsus i
XII
tum de
curand
motus
servo o
aut lon

IX. Non diffitetur tamen Suarez, dari latior-
rem quandam vocis instrumenti significatio-
nem, quâ omni ei, quod principium quô voca-
tur, quô utitur aliquod suppositum ad operan-
dum, sive sit qualitas aliqua ipsi superaddita, sive
aliud quid, isthæc appellatio tribuatur; & hâc
ratione partes quoque animalium eô contineri.
Neque sanè hæ Regulæ vocabuli instrumenti la-
tiorum usum respuere videntur.

X. An dicendum, effectum nostrum compre-
hendere instrumenta, *que corpora sunt*, &
quibus movetur aliquid motu locali, quemad-
modum malleô, securi, terebrâ aliquid move-
tur, manibus item & pedibus, quod non fit ni-
si ipsis quoque motu locali motis? Non sic ca-
lor, ut substantiæ instrumentum est in gene-
randô simili: non enim movet subjectam mate-
riam locô, sed alterandô?

XI. Dixi, *que corpora sunt*, quia impulsus
impressus corpori à projiciente habetur pro in-
strumentô, quô corpus, v. gr. lapis, movetur in-
ære. A projiciente tamen non movetur im-
pulsus ipse, sed lapis, nisi per accidens.

XII. Sed hîc objicitur: Servus est instrumen-
tum domini, l. *Pol. c. III.* in cujus negotiis ac-
curandis non rarô res loco movet; & tamen
motus is tunc ei à Dominô non impertitur, quin
servô officium suum faciente Dominus quiescit,
aut longè abest.

XIII. Hoc ita diluimus: sicut causa efficiens duplex est, physica & moralis, quarum illa verè exhibet influxum in rem, quando efficitur, ut fabricator conficiens arcam, aut ignis comburens lignum; hæc autem licet non verè influat, causa tamen esse perhibetur, quia aut applicat agens ad patiens, (ut dum incendiarius ignem tecto subicit) aut hortatur, aut jubet vel cogit aliquem ad aliquid patrandum: Ita aliud est instrumentum causæ physicae, quod optimè propterea physicum dici potest, quale malleus et comparatione fabri; aliud causæ moralis, qualis licitor est, jussu consulis facinorosum in carcerem trahens, & quilibet servus in exequendo heri mandatò, quod & ipsum nomen instrumenti moralis meretur. Dicitur ergo potest, non §. XI. de instrumentò physico locutos. Vel instrumentum physicum physicè moveri à causa principali, morale modò morali; ut ita licet servus, dum in negotiis Domini occupatur, à Domino physicè non moveatur, moveatur tamen in genere morum, qui motus nihil aliud est, quam imperium vel mandatù ejus antecedens.

XIV. Non autem mirum est, præsens attributum non omni instrumento convenire, neque illis, quibus aliquò modò competit, eadem ratione inesse, quia *πολυαχως* nomen instrumenti rebus impertitur, tantaque illorum varietas est, ut sub unam communem notionem

non, au-
menta di-
quid, exc-
habeant
sunt ferra-
mentum
quidem,
nem sub
ut quæ i-
re possit
us, à quæ
præcede-
quam ab
lore loci
ex dictis
tam non
disponit
lorem t
formam
instrum-
us: quæ
pulsam
mentur
te aut q
operari
morale
huc su-
menti
XV.

non, aut vix possint redigi. Nam alia instrumenta dicuntur, quod influant immediatè ali- quid, excedens vim eorum, ut propterea opus habeant elevatione ab agente primariò: qualia sunt ferra, securis, &c. Calor statuitur instru- mentum in generatione substantiæ à nonnullis quidem, ita ut attingat immediatè productio- nem substantiæ, non quidem virtute propriâ, ut quæ imperfectior sit, quàm ut id præsta- re possit; sed virtute substantiæ concurren- tis, à quâ elevetur, alio tamen modò, quàm præcedentia, quia in illis id fit per vim, quàm ab ente primariò percipiunt, quod in ca- lore locum non habet, que madmodum constat ex dictis § III. Aliàs autem calor ut instru- tum non influit immediatè in substantiam, sed disponit solum materiam, producendò in eâ ca- lorem tanquam dispositionem requisitam ad formam rei generandæ. Nonnulla dicuntur, instrumenta, quia substituuntur in locò alteri- us: quâ ratione semen emissum generantis, im- pulsum lapidi impressum projicientis instru- mentum vocant: quam ob causam etiam absen- te aut quiescente principali agente movere aut operari dicuntur. Dari etiam instrumentum morale ante diximus. Et fortassis plures ad- huc sunt modi, quibus appellationem instru- menti res suscipiunt.

XV. Franciscus de Sylvestris, dictus Ferras-

LL 5

ri-

riensis in *cit. loc. Thom.* tradit, omnia agentia instrumentalia, ut instrumenta sunt, convenire in hoc, quod non moveant, nisi mota ab eis, quorum instrumenta sunt. *Non enim essent, inquit, instrumenta, si per se ipsa tantum operentur, cum ipso instrumento utatur agens principale ad suum effectum inducendum, ut patet in omnibus artificialibus instrumentis. Sed verum est, quod non omnia instrumenta eodem modo moventur ad agendum: quaedam enim per motum localem applicantur ad operationem, ut patet, cum artifex utitur serrâ ad faciendum scammum; quaedam per alterationem, ut cum ignis aërem calefacit, ut per illum forma ignis introducatur in materiam.* Sunt verba Ferrariensis.

XVI. Verum ratio ejus nulla est; destituitur enim consequentiâ. Quid enim repugnat, aliquid per se ipsum tantum non operari, sed eò uti agens principale, ut tamen ab eò non moveatur? Quid enim? Annon ex mente Thomæ, quam Ferrariensis quoque tuetur, in productione substantiæ calor per se ipsum tantum non operatur, sed eò utitur substantia generans? Calorem autem illum moveri motu alterationis, quod ipsum asserere videtur Ferrariensis, tam evidenter falsum est, ut nullis opus sit verbis.